

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ІНФОРМАЦІЙНА ОСНОВА КОНТРОЛІНГУ

В умовах ринкової економіки, конкурентної боротьби та фінансової кризи для того, щоб утриматися на досягнутих позиціях і покращувати їх, підприємство має бути готове до оперативного і адекватного реагування на будь-які зміни на ринку. Своєчасна і достовірна інформація є головним ресурсом, який забезпечує ухвалення адекватних управлінських рішень в усіх сферах діяльності підприємства. Одним зі способів створення на підприємстві ефективної системи інформаційного забезпечення служби контролінгу є якісно організований управлінський облік.

Метою даного дослідження є визначення місця та ролі управлінського обліку в інформаційному забезпеченні контролінгу.

Дослідженню проблем становлення та розвитку управлінського обліку та контролінгу присвячені праці зарубіжних і вітчизняних вчених, зокрема Й.Вебера, С.Ф. Голова, А.Дайле, В.Б. Івашкевича, А.М. Карминського, Е.Майера, М.С. Пушкаря, С.Н. Петренко, С.Г. Фалько, А.Шмидта, Д.Шнайдера та інших.

Поняття «управлінський облік» та «контролінг» увійшли в наше життя порівняно недавно, проте в різних літературних джерелах існує декілька поглядів відносно визначення цих термінів.

Слово «контролінг» походить від англійського *to control* – «контролювати, управляти», що, в свою чергу, походить від французького слова, що означає «реєстр, перевірка». Термін «контролінг» прийшов в українську практику управління з Німеччини. І, оскільки вітчизняна термінологія у даному напрямку ще «не визначилася», то в Україні поки що використовують обидва терміни – «управлінський облік» та «контролінг».

Варто зазначити, що ці два терміни не є повністю еквівалентними та відображають два підходи до розуміння терміна «управлінський облік», що можна охарактеризувати так:

- перший – розглядає управлінський облік як систему збору та інтерпретації інформації про витрати та собівартість продукції, що ближче до терміну «контролінг»;
- другий підхід полягає в тому, що головне завдання будь-якої облікової діяльності – забезпечення управлінського персоналу підприємства своєчасною та повною інформацією для прийняття управлінських рішень.

Управлінський облік слугує основою ефективно функціонуючої системи контролінгу. Він включає такі важливі складові, як розрахунки витрат і результатів. Аналіз відхилень запланованих даних від фактично отриманих є центральним в управлінському обліку. Даний аналіз у сфері витрат дозволяє вирішувати головне завдання обліку витрат – контроль економічності.

Саме під управлінським обліком розуміють систему організації, збору та обробки облікових даних, спрямовану на вирішення конкретного управлінського завдання. Розглядаючи контролінг, можна зазначити, що він базується на наукових досягненнях різних дисциплін: економічної теорії, аналізу господарської діяльності, бухгалтерського обліку, менеджменту, соціології.

Перебуваючи на перетині обліку, аналізу інформаційного забезпечення та контролю, контролінг займає особливе місце в управлінні підприємством, зв'язуючи усі ці функції в єдине ціле, інтегрує та координує їх.

Контролінг являє собою своєрідний механізм саморегулювання на підприємстві, що забезпечує зворотній зв'язок в системі управління. Він не замінює управління, а лише переводить його на якісно новий рівень.

Для запровадження контролінгу на підприємстві необхідно виконати чотири основні умови:

- наявність чітко узгодженого плану дій;
- наявність висококваліфікованих спеціалістів;
- правильне розуміння та сприйняття процесу управлінського обліку працівниками;
- наявність усіх необхідних спеціальних ресурсів.

Для ефективного впровадження у дію контролінгу необхідно чітко розуміти сутність цього процесу, основні принципи та фактори впливу. При цьому контролінг повинен бути орієнтований на ті проблеми, які виникають на підприємстві досліджуваної галузі.

Оскільки основне завдання управлінського обліку – слугувати інформаційною базою для прийняття управлінських рішень, він повинен забезпечувати:

- необхідною інформацією менеджерів, відповідальних за досягнення кінцевих виробничих результатів;
- визначення фактичної собівартості продукції та відхилень від встановлених норм;
- визначення фінансових результатів по структурних підрозділах (центрах відповідальності).

До особливостей управлінського обліку, що надають можливість використання його як вихідного елементу системи контролінгу, належать: більша націленість на майбутнє у порівнянні з іншими видами обліку; спрямування в основному не на грошові показники, а на натуральні, трудові, якісні; допущення приблизних оцінок; оцінка результатів діяльності центрів витрат і центрів відповідальності, окремих продуктів; частота подання звітності залежить від потреб управління; розгляд сегментів організації, а не організації в цілому; групування витрат за статтями калькуляції, за способом включення до собівартості, за ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат.

В основі управлінського обліку лежать три джерела:

- 1) технологія бізнесу в цілому та конкретного виду діяльності зокрема;
- 2) облікова політика підприємства та правила бухгалтерського обліку конкретного виду діяльності;
- 3) нормативна база конкретного виду бізнесу.

На їх основі власне формується управлінський облік, який являє собою систему організації, збору і агрегування даних з урахуванням конкретного управлінського завдання. Після завершення процесу формування управлінського

обліку формується зовнішній інтерфейс управлінського обліку, що містить три взаємопов'язані системи (складові частини):

- 1) обліку витрат (інтерфейс з фінансами);
- 2) показників діяльності (інтерфейс діяльності з регулярним менеджментом);
- 3) управлінських звітів (інтерфейс з системою прийняття рішень).

Як правило, на одному підприємстві використовується більше ніж один спеціалізований вид управлінського обліку, тобто представлені декілька видів бізнес-процесів, і в цілому таке підприємство зазвичай здійснює керівництво фінансового об'єкту допомогою системи фінансового управлінського обліку. Якщо ж підприємство має чітку галузеву спрямованість, то відбувається управління як на спеціалізованому об'єкті за допомогою системи спеціалізованого управлінського обліку. В зарубіжних країнах більшість підприємств є спеціалізованими, в Україні ж навпаки – найбільшого впливу мають багатопрофільні підприємства.

Зважаючи на це, управлінський облік орієнтований не на облік минулих подій, а на оперативний облік, планування та прогнозування майбутньої діяльності підприємства. Система управлінського обліку, на відміну від бухгалтерського обліку, оперує даними, що виражені як у фінансових, так і не фінансових показниках. Управлінський облік спрямований, передусім, на внутрішніх користувачів в особі вищого керівництва компанії та керівників підрозділів і повинен повною мірою, достовірно відображати особливості конкретного підприємства, результати його діяльності.

Отже, контролінг може бути визначений як управлінська система планування та контролю, що забезпечує інтеграцію, системну організацію і координацію фаз процесу управління, функціональних областей, організаційних одиниць та проектів підприємства.

Управлінський облік, в свою чергу, є складовою частиною контролінгу та зв'язуючою ланкою між процесом управління та обліковим процесом. Він містить систему обліку та управління витратами, систему оцінюваних та порівняльних показників діяльності підприємства, що виражаються в системі управлінських звітів.

Незважаючи на існування деяких відмінностей в термінології, застосування управлінського обліку або контролінгу на українських підприємствах стає життєво необхідним для підвищення їх конкурентоздатності, спроможності приймати самостійно управлінські рішення.